

keurmerken gekeurd

Helderheid brengen in het veld van
instrumenten om duurzaamheid van
organisaties zichtbaar te maken, te
toetsen en te verbeteren

Dr. R.J.W. (Reinier) de Nooij (auteur)
Drs. J.C. (Judy) van der Lijke-van Veen (auteur)
E. (Elisa) Kruiper MSc. MA. (onderzoekster)

Samenvatting

Organisaties kunnen kiezen uit een groot aantal keurmerken en certificaten wanneer het gaat om het zichtbaar maken van duurzaamheid binnen hun organisaties. De afgelopen jaren is het aantal richtlijnen, gedragscodes, beeldmerken, keurmerken en certificaten om dit te doen, fors toegenomen. De begrippen zijn ook door elkaar heen gaan lopen. Deze ontwikkelingen zorgen ondertussen eerder voor *minder* transparantie, minder onderscheidingsvermogen en minder verbeterstimulans. Welke instrumenten zijn op welke manier waardevol voor een organisatie en waar hebben ze betrekking op? In dit artikel presenteren wij de uitkomsten van ons onderzoek naar de mogelijkheden om duurzaamheid van een organisatie zichtbaar te maken, te toetsen en te verbeteren. Welke instrumenten zijn er, waar staan ze voor, worden er duidelijke eisen gesteld aan het instrument, welke keurmerken zijn onafhankelijk, hebben ze een transparante puntentelling en wat is hun meerwaarde? Kortom; een onderzoek dat laat zien welke instrumenten er echt toe doen, en voor welke doeleinden ze ingezet kunnen worden.

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Definitie en selectie	3
3. Long list	4
4. Short list	5
5. Conclusies en discussie	6
Over de auteurs	9
Contactgegevens	10

1. Inleiding

De afgelopen jaren is er op het gebied van duurzaamheid een grote hoeveelheid richtlijnen, gedragscodes, beeldmerken, keurmerken en certificaten ontwikkeld en gelanceerd. Voor producten en diensten, voor branchespecifieke bedrijfsactiviteiten, en voor bedrijfsvoering in het algemeen.

Deze instrumenten dienen een aantal doelen:

- Transparantie brengen in een wereld waarin organisaties en consumenten overladen worden door informatie;
- Zichtbaar maken van de maatschappelijke (meer)waarde van een bedrijf;
- Organisaties ondersteunen bij het stellen van doelen en behalen daarvan;
- Verkrijgen van een duurzamer imago voor een organisatie, waarmee organisaties zich op duurzaamheid kunnen onderscheiden;
- Het kunnen controleren of een organisatie daadwerkelijk doet wat ze zegt. Een onafhankelijke auditor helpt om ervoor te zorgen dat organisaties de vereisten goed op orde hebben.

Het aantal instrumenten is echter zo gegroeid dat deze doelen voorbijgeschoten worden. Ook zijn voor veel mensen en organisaties begrippen als keurmerken, certificeerbare managementsystemen, certificaten, richtlijnen, gedragscodes en beeldmerken door elkaar heen gaan lopen. Dit zorgt ondertussen eerder voor *minder* transparantie, *minder* onderscheidingvermogen en *minder* verbeterstimulans. Het grote aantal keurmerken en certificaten, en de laagdrempeligheid van sommigen, heeft ertoe geleid dat bijna elke organisatie wel één of meer keurmerken heeft. Bovendien is het voor zowel organisaties als consumenten lastig te achterhalen waar een keurmerk of certificaat precies betrekking op heeft, of het keurmerk onafhankelijk is en waarin het zich onderscheidt van andere keurmerken.

In dit artikel verschaffen we duidelijkheid over de instrumenten om duurzaamheid van organisaties zichtbaar te maken, te toetsen en te verbeteren. Speciale aandacht is er voor keurmerken en certificaten: welke zijn er, waar staan ze voor, worden er duidelijke eisen gesteld, welke zijn onafhankelijk en hebben ze een transparante puntentelling? Kortom: welke keurmerken en certificaten zijn bruikbaar om *geloofwaardig* te spreken over de duurzame inspanningen die zijn verricht?

Dit artikel vergemakkelijkt voor organisaties die duurzamer willen worden en/of zich beter willen onderscheiden het maken van een keuze voor een keurmerk of ander instrument. We gaan in ons onderzoek ook in op richtlijnen, zelfverklaringen, gedragscodes en beeldmerken, om duidelijk te maken wat de verschillen met keurmerken en certificaten zijn.

2. Definitie en selectie

We zijn breed begonnen door te kijken naar generieke instrumenten voor het zichtbaar maken, toetsen en verbeteren van duurzaamheid van organisaties. Dat betekent dat we standaarden die bedrijfsoverstijgend zijn, zoals de 'Happy Planet Index' en de Millennium Development Goals, buiten beschouwing hebben gelaten. Daarnaast hebben we ook scans buiten ons onderzoek gelaten, omdat bijna alle keurmerken en certificaten gebruik maken van een scan. Scans zijn daarmee voor ons onderzoek een ondergeschikt instrument.

Om vast te stellen welke instrumenten bruikbaar zijn om duurzaamheidsclaims te onderbouwen, hebben we de verschillende typen geanalyseerd en geordend van vrijblijvend naar stringent, en van laag naar hoog ambitieniveau. In deze context definiëren wij ambitie als '*de inzet om aan te tonen dat duurzaamheidsclaims geloofwaardig zijn*'. Bij het verzamelen van de benodigde informatie voor de

analyse hebben we gebruik gemaakt van internet en gecommuniceerd met beheerders van instrumenten over hun aanpak.

We hanteren in onze analyse de volgende definities¹:

- **Beeldmerk:** grafische uiting die gebruikt wordt als herkenningsteken van een bedrijf of product, ook wel logo genoemd.
- **Richtlijn:** voorschrift hoe met bepaalde zaken moet of kan worden omgegaan.
- **Gedragscode:** expliciete beschrijving van waarden en normen voor specifieke toestanden in het optreden van organisaties of het gedrag van bepaalde beroepen. Het is een vorm van zelfregulering. Een gedragscode wordt vaak ingezet om een belangenconflict en misbruik van vertrouwelijke informatie te voorkomen.
- **Zelfverklaring:** in een zelfverklaring legt de ondertekenaar verantwoording af over hoe hij/zij een richtlijn of gedragscode heeft toegepast in een bepaalde periode.
- **Keurmerk:** een compact, visueel kwaliteitsoordeel over een organisatie, product of dienst, afkomstig van een betrouwbare en onafhankelijke bron. Het kwaliteitsoordeel is een wettelijk beschermd en geregistreerd merk, uitgegeven door een keurmerkeigenaar en/of keurmerkverlener.
- **Certificaat:** een schriftelijke verklaring, doorgaans, maar niet altijd, bedoeld als bewijsstuk voor de kwaliteit van een bedrijf, mens, dienst of product. Het afgeven van een certificaat wordt meestal vooraf gegaan door een controlehandeling zoals een inspectie, audit of andere vormen van verificatie. Bij een bedrijf is een certificaat altijd gekoppeld aan een managementsysteem. Een certificaat geeft het recht om een keurmerk te voeren.
- **Managementsysteem:** het kader van processen en procedures dat gebruikt wordt om ervoor te zorgen dat een organisatie kan voldoen aan alle taken die nodig zijn om haar doelstellingen te verwezenlijken. Dataverzameling, -aggregatie en rapportage kunnen hiermee geborgd worden.

3. Long list

Om te komen tot een overzichtelijke lijst van instrumenten waarmee duurzaamheid in organisaties zichtbaar gemaakt, getoetst en verbeterd kan worden en waar het vrijblijvende karakter verdwenen is, hebben we de grens getrokken bij de vraag of er een audit plaatsvindt o.b.v. een eisenstellende norm.

Stap 1: Er vindt een audit plaats op basis van een eisenstellende norm

- ✳ Internationale sociale en milieuriichtlijnen en gedragscodes kennen vaak geen audit en/of certificering. Voorbeelden zijn ISO 26000, AA1000, UN Global Compact, OESO-richtlijnen en International Labour Organisation (ILO). Uitzondering hierop is het Business Social Compliance Initiative (BSCI) dat wel een auditsysteem kent.
- ✳ Bedrijven die logo's gebruiken om hun lidmaatschap aan te tonen van bijvoorbeeld het MVO Bedrijvenregister, MVO Nederland, Publicatieplatform ISO 26000, De Groene Zaak en World Business Council for Sustainable Development (WBCSD, lidmaatschap op uitnodiging) worden niet beoordeeld of geaccrediteerd. Hoewel voor alle beeldmerken geldt dat deze een grote mate van vrijblijvendheid kennen omdat er geen audit aan verbonden is, moge duidelijk zijn dat het ene beeldmerk meer voorstelt dan het andere beeldmerk.
- ✳ Zelfverklaringen zoals NPR 9026, de zelfverklaring die hoort bij ISO 26000, en het partnermanifest van MVO Nederland kennen geen externe audit.
- ✳ Verified Carbon Standard (klimaatneutraliteit), GRI richtlijnen, Transparantiebenchmark, etc. zijn gestandaardiseerde methoden voor rapportage over duurzaamheidsclaims.

¹ Voor definities gebruikte bronnen zijn de Nederlandse encyclopedie, Wikipedia en Consuwijzer.

Na deze eerste analysestap blijft een long list over met instrumenten die eisenstellende normen kennen en waarmee duurzaamheidsclaims van organisaties mogelijkwerwijs onderbouwd kunnen worden.

Naam	Betreft
B Corporation	MVO keurmerk voor bedrijven (en particulieren)
BSCI	Verbetering arbeidsomstandigheden
CO₂ Prestatieladder	Reductie energieverbruik en CO ₂
Cradle to Cradle	Innovatie en cycliciteit
Gold Standard	Vermindering broeikas-effect
IMA MVO Norm/ MVO Aantoonbaar	Managementsysteem
ISO 14001	Milieurisicoanalyse en -beleid
ISO 9001	Kwaliteitsmanagementsysteem
Keurmerk NL MVO	Algemeen MVO keurmerk
Milieubarometer certificaat	Milieuprestaties
MKB Keurmerk	Internetdiensten door MKB
MVO Groeikeurmerk	MVO keurmerk voor MKB
MVO Prestatieladder	Managementsysteem
MVO-Wijzer	Algemene MVO norm
OHSAS 18001	Arbeidsrisico's/ veiligheid
SA8000	Arbeidsrechten
The White Label	MVO keurmerk ZPP-ers en freelancers
WFTO (World Fair Trade Organization)	Eerlijke handel

4. Short list

Om grip te krijgen op de long list hebben we in onze analyse nog twee selectiestappen toegepast:

Stap 2. De audit wordt op systematische wijze uitgevoerd door een partij die onafhankelijk is van de organisatie die het keurmerk of certificaat wil verkrijgen.

- ✳ Voor het MKB Keurmerk voert een bedrijf de certificering zelf uit en ondergaat geen onafhankelijke audit. Het bedrijf kan zichzelf aanmelden en het logo van het keurmerk direct gebruiken na aanmelding. Dit keurmerk is dermate laagdrempelig dat er sprake kan zijn van greenwashing.
- ✳ Bij The White Label geldt dat ondernemers een test invullen en daarmee een voldoende moeten scoren. Deze wordt steekproefsgewijs gecontroleerd. Ook geeft The White Label aan dat er gebruik gemaakt wordt van peer-to-peer controle. Er lijkt onvoldoende sprake van een consequente controle.
- ✳ Ook bij het WFTO label is sprake van zelfevaluatie. De certificering wordt deels uitgevoerd door de organisatie die het keurmerk wil verkrijgen. Hierbij fungeert de WFTO als monitor, maar van een externe audit is geen sprake.

Stap 3. Het keurmerk of certificaat maakt met een transparant systeem voor buitenstaanders duidelijk aan welke eisen een organisatie voldaan heeft.

- ✳ Voor enkele keurmerken is niet helder aan welke basispunten een bedrijf heeft voldaan bij toekenning van het keurmerk. Dat geldt voor Keurmerk NL MVO, MVO Groeikeurmerk, IMA MVO norm, Gold Standard en B Corporation. Criteria van deze keurmerken zijn niet vrij beschikbaar en daarmee te weinig inzichtelijk voor ons, en andere buitenstaanders.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de geselecteerde instrumenten als eindresultaat van ons onderzoek. Deze instrumenten zijn in onze ogen bruikbaar om aan de hand van een keurmerk of certificaat aannemelijk te maken dat duurzaamheidsclaims terecht zijn. Een opmerking bij dit overzicht is dat het Cradle to Cradle certificaat primair bedoeld is voor producten. Omdat voor dit certificaat ook voldaan moet worden aan een groot aantal bedrijfsmatige punten, hebben we ervoor gekozen om het toch op te nemen in ons onderzoek.

Short list

BSCI
CO₂ Prestatieladder
Cradle to Cradle
ISO 14001
ISO 9001
Milieubarometer certificaat
MVO Prestatieladder
MVO-Wijzer
OHSAS 18001
SA8000

5. Conclusies en Discussie

In ons onderzoek constateren we dat er voor organisaties negen mogelijkheden zijn om hun duurzame bedrijfsvoering zichtbaar te maken, uiteenlopend van 'vrijblijvend naar stringent' en oplopend in ambitieniveau:

Typen	Voorbeelden	Hoe in te zetten?
1. Richtlijnen en gedragscodes zonder audit	ISO26000, AA1000, UN Global Compact, OESO, ILO, partnermanifest MVO Nederland, etc.	Inspiratie voor MVO beleid en intern toetsingskader
2. Richtlijnen voor gestandaardiseerde rapportage	Verified Carbon Standard, GRI guidelines, Transparantie-benchmark, NPR 9026, etc.	Kader voor rapportage over duurzaamheidsinspanningen
3. Beeldmerk o.b.v. intentieverklaring	MVO Bedrijvenregister, partnerlogo MVO Nederland, De Groene Zaak, WBCSD	Intentie kenbaar maken

Typen	Voorbeelden	Hoe in te zetten?
4. Beeldmerk met self-assessment zonder externe audit	MKB Keurmerk	Intentie kenbaar maken en zelfreflectie
5. Keurmerk met self-assessment en steekproefsgewijze externe audit	The White Label, WFTO	Onderscheiden in de markt en zelfreflectie met optie voor extern advies
6. Keurmerk met systematische externe audit*	Gold Standard, IMA MVO Norm, Keurmerk NL MVO, MVO Groeikeurmerk ²	Onderscheiden in de markt, ondersteund door extern gecontroleerde claims
7. Gedragscode met systematische externe audit*	BSCI	Onderscheiden in de markt, deelname aan ontwikkelingsproces en opstap naar SA8000 certificaat
8. Certificaat met systematische externe audit*	Cradle to Cradle, B Corporation ³	Geloofwaardig zichtbaar maken van duurzaamheidsclaims
9. Certificaat gekoppeld aan managementsysteem met systematische externe audit*	CO ₂ Prestatieladder, ISO 14001, ISO 9001, Milieubarometer certificaat, MVO Prestatieladder, MVO-Wijzer, OHSAS 18001, SA8000	Geloofwaardig zichtbaar maken van duurzaamheidsclaim met koppeling aan managementsysteem

* Zodra extern ge-audit wordt, is het vanzelfsprekend dat er ook een self-assessment plaatsvindt.

We hebben in het begin van dit artikel een keurmerk gedefinieerd als 'een compact, visueel kwaliteitsoordeel over een product of dienst, afkomstig van een betrouwbare en onafhankelijke bron'. Bovenstaande tabel maakt duidelijk dat niet alle instrumenten die keurmerken worden genoemd, daadwerkelijk keurmerken zijn. Ze zijn niet allemaal zonder meer bruikbaar om voor de buitenwereld geloofwaardig aan te tonen dat duurzaamheidsclaims terecht zijn.

Als een organisatie alleen intenties heeft om met duurzaamheid aan de slag te gaan, kan zij gerust een van de eerste typen gebruiken. Wij bevelen echter alleen de instrumenten uit onze short list aan als een duidelijk en transparant instrument gezocht wordt om inzet op het gebied van duurzaamheid op geloofwaardige wijze aan te tonen. Organisaties die zich willen onderscheiden met een keurmerk of certificaat dat daadwerkelijk eisen stelt, een transparant beoordelingssysteem heeft én goed geborgd

² Gold Standard en IMA MVO Norm informeren globaal waaraan een organisatie heeft voldaan wanneer het keurmerk is verkregen. Bij Keurmerk NL MVO en MVO Groeikeurmerk is voor buitenstaanders niet inzichtelijk op basis waarvan het keurmerk wordt toegekend.

³ Ook voor B Corp geldt dat onvoldoende duidelijk is aan welke criteria een organisatie heeft voldaan indien het keurmerk behaald is.

is kunnen hun voordeel doen met dit inzicht. Andersom helpt deze analyse bij het kiezen van leveranciers en/of samenwerkingspartners.

Voor *koplopers* biedt het huidige veld helaas ook vaak onvoldoende mogelijkheden om te laten zien in welke mate ze hun bedrijfsvoering duurzamer hebben georganiseerd dan hun concurrenten. De inzet van koplopers overstijgt namelijk vaak de eisen van keurmerken en certificaten. Het betreffende bedrijf kan dat nergens laten zien. Denk aan biologische boeren, die niet allemaal op dezelfde manier werken maar wel allen een bepaald basisniveau behaald hebben. Er kan geen onderscheid gemaakt worden tussen een biologische boer die net aan de eisen voldoet en een biologische boer die nog beter voor zijn dieren zorgt dan het keurmerk voorschrijft. Zo werken keurmerken en certificaten voor koplopers juist eerder remmend en kunnen ze een ongewenst plafond vormen.

In een vervolgartikel gaan we verder met instrumenten die we getypeerd hebben als type 7, 8 en 9. In dat onderzoek constateren we dat de inhoud van het begrip duurzaamheid voor organisaties maar zeer ten dele wordt afgedekt door het huidige aanbod van goed onderbouwde instrumenten om duurzaamheid van organisaties zichtbaar te maken, te toetsen en te verbeteren.

We analyseren de inhoud van deze instrumenten op basis van een door ons ontwikkeld kader dat is gebaseerd op het *Framework voor Strategic Sustainable Development* van The Natural Step. Daarmee kunnen we de instrumenten met elkaar vergelijken ten aanzien van alle aspecten van duurzaamheid. Die vergelijking maakt onder meer duidelijk wat de meerwaarde is van een keurmerk of certificaat en welke combinatie alle onderdelen van duurzaamheid van organisaties kan afdekken. We zullen dat kader en de conclusies van ons vervolgonderzoek in een separaat artikel introduceren.

©Reinier de Nooij, Judy van der Lijke-van Veen en Elisa Kruiper, juli 2014

Dit artikel is tot stand gekomen op initiatief van de auteurs.

Wij danken de volgende mensen voor hun waardevolle feedback:

- ✿ *Kirsten Kuipers*, Sustainability coördinator, Radboud Green Office, Radboud University Nijmegen
- ✿ *Ruud Welten*, Professor (Docent) Ethiek en CSR in Hospitality Business, Saxion Hogeschool en assistent-professor Filosofie, Universiteit van Tilburg
- ✿ *Peter Tack*, Hoofddocent, Onderzoeker en Auteur, VU Amsterdam
- ✿ *Renz de Wit*, eigenaar Kromme Rijn Consult
- ✿ *André Nijhof*, Programmadirecteur MSc, Nyenrode Business Universiteit

Over de auteurs

Dr. R.J.W. (Reinier) de Nooij

Verkort CV

- Gepromoveerd in Natuurwetenschappelijke Milieukunde (Nijmegen, 2006)
- Gespecialiseerd in workshops en toolontwikkeling duurzaamheid
- Expert FSSD Level 2 (ook bekend als The Natural Step)
- Ondernemer met Optimal Planet (2008-2014)
- Lid kernbestuur van Lingewaard Natuurlijk (2010-2014)
- Voorzitter Lingewaard Natuurlijk (2013)
- Projectleider en docent bij de Radboud Universiteit Nijmegen (2013-2014)

Projecten duurzaamheid en toolontwikkeling

- Workshops en adviestrajecten duurzaamheid implementeren met FSSD, voor RU Nijmegen en Rijnstate Ziekenhuis, Gemeente Lingewaard en MKB bedrijven
- Ontwikkeling scans voor bedrijven en producten op basis van FSSD, met RU Nijmegen en the Sustainability Company
- Cursussen en workshops Duurzame Ontwikkeling en tools voor de Radboud Universiteit, voor Wageningen UR en TU Delft
- Advies duurzaamheidsstrategie met FSSD in gebiedsontwikkeling voor Provincie Gelderland
- Onderzoek naar synergie tussen TNS, Cradle to Cradle en de Ecological Footprint

Drs. J.C. (Judy) van der Lijke-van Veen

Verkort CV

- Afgestudeerd in Bedrijfskundige Economie (VU Amsterdam, 1997)
- Postdoctoraal gespecialiseerd in MVO (RU Nijmegen, 2007; Nyenrode, 2010)
- Expert FSSD (ook bekend als The Natural Step)
- Ondernemer sinds 2008, gespecialiseerd in implementatie van MVO en duurzaamheidsverslaglegging

Kennis Duurzaamheid

- MVO adviseur/ projectleider a.i. bij SNS REAAL (2012-2014) en Teijin Aramid (2008-2011)
- Gastcolleges, workshops, presentaties en artikelen over MVO, de business case van MVO en FSSD bij Ecoval Dairy, ABN AMRO, Nyenrode Universiteit, Schouten en Nelissen University en kinderen van het basisonderwijs (groep 4 t/m 8)
- Initiatiefneemster duurzaamheidsdiner voor bedrijven met Jason Leadbitter, sustainability manager van Ineos ChlorVinyls en ontbijtsessie met Karl-Henrik Robèrt, grondlegger van The Natural Step

Contactgegevens

Dr. R.J.W. (Reinier) de Nooij

Optimal Planet

Website: www.optimalplanet.nl

E-mail: r.denooij@optimalplanet.nl

LinkedIn: nl.linkedin.com/pub/reinier-de-nooij/b/a33/a17/nl

Drs. J.C. (Judy) van der Lijke-van Veen

the Sustainability Company

Website: www.thesustainabilitycompany.nl

E-mail: judy.vanderlijke@thesustainabilitycompany.nl

Twitter: [@verduurzaamster](https://twitter.com/verduurzaamster)

LinkedIn: nl.linkedin.com/pub/judy-van-der-lijke/1/a17/3b7/

E. (Elisa) Kruiper MSc. MA.

Blik op Ethiek

Website: www.blikethiek.nl

E-mail: elisa@blikethiek.nl

Twitter: [@Elisakr1](https://twitter.com/Elisakr1)

LinkedIn: nl.linkedin.com/pub/elisa-kruiper/45/8a7/705/nl